

AGENTSCHAP NATUUR & BOS

Vlaamse overheid

Adviezen en Vergunningen
Antwerpen
Lange Kievitstraat 111-113 bus 63
2018 ANTWERPEN

T 03 224 63 14
aves.ant.anb@vlaanderen.be

Vlaamse overheid

Adviezen en Vergunningen
Vlaams-Brabant en Limburg
Koningin Astridlaan 50 bus 5
3500 HASSELT

T 02 553 00 72
aves.lim.anb@vlaanderen.be

Departement Omgeving Afdeling
Gebiedsontwikkeling,
Omgevingsplanning- en projecten
Via DSI

**Kenmerk vergunningverlenende
overheid**

RUP_02000_212_00437_00001

Vragen naar

Sofie Longueville

Aves.ant.anb@vlaanderen.be

Sara Monsieurs

Sara.monsieurs@vlaanderen.be

Ons kenmerk

21-204537 (Antw)

21-204614 (VI-Br & Lim)

Telefoonnummer

03 224 63 14

0470 66 53 96

Datum advies

zie datum ondertekening

BETREFT: advies startnota plan-MER: verzoek tot scoping

Onderwerp

Advies startnota Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan Leidingstraat Antwerpen - Ruhr (Geleen)

Datum van ontvangst

27-02-2021

Aanvrager(s)

Naam Departement Omgeving

Adres Graaf de Ferrarisgebouw, Koning Albert II-laan 20, bus 7, 1000 Brussel

Situering aanvraag

Het tracé voor het realiseren van deze leidingstraat loopt door de provincies Antwerpen, Limburg en voor een zeer beperkt deel in Vlaams Brabant (Diest).

Beschermingsstatus

Habitatrichtlijngebied : Klein en Groot Schietveld - BE2100016,

Habitatrichtlijngebied : Bos- en heidegebieden ten oosten van Antwerpen - BE2100017,

Habitatrichtlijngebied : Valleigebied van de Kleine Nete met brongebieden, moerassen en heiden - BE2100026,

Habitatrichtlijngebied : Mechelse heide en vallei van de Ziepbeek - BE2200035,

Habitatrichtlijngebied : Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode - BE2200030,

Habitatrichtlijngebied : Vallei- en brongebieden van de Zwarte Beek, Bolisserbeek en Dommel met heide en vengebieden - BE2200029,

VEN : De Klaverberg en Heiderbos - 413,

VEN : De Gebroekten Grote Nete - 343,

VEN : Middenloop Demer - 435,

VEN : De Ruiterskuilen-Oudsberg-Solterheide - 410,

VEN : De Vallei van de Kleine Nete benedenstrooms - 313,

VEN : De Kindernouw - Visbeekvallei - 318,

VEN : De Hoge Kempen - 401,

Vogelrichtlijngebieden : Schorren en polders van de Beneden-Schelde - BE2301336,

Vogelrichtlijngebieden : De Demervallei - BE2223316,
Vogelrichtlijngebieden : Bocholt, Hechtel-Eksel, Meeuwen-Gruitrode, Neerpelt en Peer - BE2217310,
Vogelrichtlijngebieden : Het Vijvercomplex van Midden-Limburg - BE2219312,
Vogelrichtlijngebieden : Mechelse Heide en de Vallei van de Ziepbeek - BE2200727,
Vogelrichtlijngebieden : De Maatjes, Wuustwezelheide en Groot Schietveld - BE2101437,
Vogelrichtlijngebieden : Houthalen-Helchteren, Meeuwen-Gruitrode en Peer - BE2220313,
Vogelrichtlijngebieden : Militair domein en de vallei van de Zwarte Beek - BE2218311

Rechtsgrond

Dit advies wordt verstrekt door het Agentschap voor Natuur en Bos op basis van de volgende wetgeving:

Artikel 7 van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende het geïntegreerde planningsproces voor ruimtelijke uitvoeringsplannen, planmilieueffectrapportage, ruimtelijke veiligheidsrapportage en andere effectbeoordelingen van 17 februari 2017

Bespreking noodzaak passende beoordeling

In het planmilieueffectenrapport zal een passende beoordeling opgenomen worden, aangezien de te onderzoeken alternatieven Natura2000-gebieden doorkruisen.

Bespreking noodzaak verscherpte natuurtoets

In het planmilieueffectenrapport zal een verscherpte natuurtoets opgenomen worden, aangezien de te onderzoeken alternatieven gelegen zijn in of nabij VEN-gebieden.

Bespreking te onderzoeken milieueffecten

1. Tracévarianten

In eerste instantie dringt de vraag zich op hoe men tot de nu voorliggende tracévarianten is gekomen. In de startnota worden de relevante verkennende onderzoeken die aan de nota vooraf gingen, beschreven. In een eerste fase werd de ruimtelijke en technische haalbaarheid (desktopstudie) van een leidingenstrook van 70 meter onderzocht. Op basis van aannames en locatiecriteria werd een uitgebreid segmentennetwerk ontwikkeld. Het maximaal vermijden van habitatrictlijngebieden zou hier als uitgangspunt meegenomen zijn. Het vermijden van vogelrichtlijngebied wordt niet vermeld. Daarna werd aan de hand van een multicriteria-analyse een eerste inschatting van de mogelijke gevolgen gedaan en werden 29 varianten gescoord en met elkaar vergeleken. Naast maatschappelijke en technische criteria, zouden hier verschillende omgevingscriteria zijn meegenomen in de overweging: BWK-karteringen, VEN-gebied, aanwezigheid van bos, natuur- en bosreservaten en habitatrictlijngebied. In een tweede fase werd nagegaan welke economische potentie een leidingstraat inhoudt (effectieve economische behoefte). Daarna werd verder onderzoek gedaan naar de lokale, maatschappelijke meerwaarde van de leidingstraat zowel boven- als ondergronds. De drie voorliggende tracévarianten zijn het resultaat van deze 3 fases.

Voor het Agentschap is het noodzakelijk dat in de milieueffectenbeoordeling een gedegen alternatievenonderzoek wordt uitgewerkt, waarin wordt aangetoond dat de drie voorliggende tracévarianten effectief het minste impact op natuur teweeg zullen brengen. De voorziene passage doorheen habitat- en vogelrichtlijngebied, VEN-gebied en Vlaamse en erkende natuurreservaten is immers voor elk van de voorliggende tracévarianten nog steeds groot tot zeer groot.

In het Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (21/10/1997) worden duidelijke voorwaarden gesteld aan de inname van speciale beschermingszones en gebieden behorend tot het Vlaams Ecologisch Netwerk. Een belangrijk onderdeel van deze voorwaarden betreft het ontbreken van een alternatief.

Artikel 26bis §3 van het natuurdecreet stelt dat een activiteit die onvermijdbare en onherstelbare schade aan de natuur in het VEN kan veroorzaken slechts toegestaan kan worden bij afwezigheid van een alternatief, en

dit enkel om dwingende redenen van groot openbaar belang. Hierbij dienen alle schadebeperkende en compenserende maatregelen genomen te worden.

Artikel 36ter § 5 van het natuurdecreet stelt dat een vergunningsplichtige activiteit, plan of programma dat een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone kan veroorzaken, slechts toegestaan of goedgekeurd kan worden wanneer:

- is gebleken dat voor de natuurlijke kenmerken van de speciale beschermingszone geen minder schadelijk alternatieve oplossingen zijn;
- het gaat om dwingende redenen van groot openbaar belang. Wanneer de betrokken speciale beschermingszone of een deelgebied ervan, een gebied met een prioritair type natuurlijke habitat of een prioritaire soort is, komen alleen argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijk gunstige effecten dan wel, na advies van de Europese Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang, in aanmerking.

Een bijkomende vraag die ons Agentschap stelt is in hoeverre finetuning van de voorliggende tracés in het kader van het ontwijken van kwetsbare en waardevolle natuurelementen mogelijk is? Is het mogelijk de tracés (op sommige locaties) meer 'meanderend' te voorzien, zodat er geen open, rechte stroken doorheen het landschap worden gecreëerd? Is een versmalling van de straat ter hoogte van uiterst waardevolle natuur mogelijk? Met andere woorden, kan er in samenspraak met de nodige instanties meer in detail naar de voorliggende tracés gekeken worden, om te zoeken naar een meer aanvaardbare situering van de leidingstraat in zijn geheel?

2. Behoud huidige planologische bestemming

In de startnota wordt vermeld dat "er zo veel als mogelijk getracht zal worden het bestaande bovengronds ruimtegebruik, de geldende planologische bestemming en de bestaande eigendomsstructuur te behouden". Het Agentschap voor Natuur en Bos stelt de vraag in hoeverre dit realistisch/wenselijk is wanneer de huidige planologische bestemming natuur- of bosgebied betreft. Bossen kunnen sowieso niet voorkomen op een ondergrondse leidingstraat, waardoor deze gewestplanbestemming en in vele gevallen ook het bestaande bovengronds ruimtegebruik (namelijk bos) niet langer mogelijk zal zijn. Zullen hiervoor planologische compensaties voorzien worden? Het aspect ontbossing en bebossing wordt later in dit advies behandeld.

Het Agentschap stelt zich eveneens vragen bij het behouden van de huidige planologische bestemming en bovengronds ruimtegebruik, wanneer het om natuurgebied gaat. Het Agentschap begrijpt dat een ondergrondse leidingstraat compatibel kan zijn met verschillende soorten natuur (grasland, heide, etc.; alles behalve bos en diepwortelende flora), maar stelt zich hier in de praktijk vragen bij. Voornamelijk de realisatie zelf en het beheer van de leidingstraat achteraf zullen hier bepalend zijn. In de startnota wordt vermeld dat "de aanleg en het beheer van de leidingstraat op een gecoördineerde manier moet verlopen. Hiervoor zal gezocht worden naar concrete richtlijnen, afspraken en opvolging in aanleg en beheer van de leiding(en). Of de aanleg en beheer van de leidingen gepaard moet gaan met een toekomstig beheersorgaan van de leidingstraat is onderdeel van verder onderzoek". Wanneer de huidige gewestplanbestemming natuurgebied betreft, is zowel het aspect van aanleg (hoe vaak zal men een deel van de strook open moeten leggen, hoe breed zal die zone (inclusief werkzone) iedere keer zijn, hoeveel tijd zal er ongeveer zitten tussen de verschillende projecten, m.a.w. zal de zone van de leidingstraat terug in aanmerking komen voor de ontwikkeling van natuur?) en het aspect van beheer achteraf (als er terug natuurontwikkeling mogelijk is, wie zal dan verantwoordelijk zijn voor het beheer van de zone? Hoe vaak is controle van de leidingen nodig? Wat houdt een dergelijke controle concreet in: doorgang met zware machines? Gebruik van helikopters of drones? Wat met calamiteiten van de leiding bv. in geval van transport milieuvervuilende stoffen) uitermate belangrijk om een correcte impactinschatting te kunnen uitvoeren. Hierover dient dan ook meer duidelijkheid te komen in het MER. Indien men geen duidelijkheid kan bieden omtrent timing, dient in het MER de worstcase situatie voor de natuurwaarden aangenomen te worden, namelijk het verdwijnen van de huidig aanwezige natuurwaarden.

3. Methodiek beschrijving van de referentiesituatie

In de startnota wordt een overzicht gegeven van de verschillende beschermde natuurgebieden die de tracés kruisen. Het gaat om habitatrictlijngebied, vogelrichtlijngebied, VEN-gebied, Vlaamse en erkende natuurreservaten en bosreservaten. Daarnaast wordt ook historisch permanent grasland vernoemd. Het Agentschap heeft hierbij twee opmerkingen:

1. Naast historisch permanente graslanden, bestaan er nog andere verboden te wijzigen vegetaties en kleine landschapselementen (cfr. Art. 7 BVR 23/07/1998¹) en vergunningsplichtige wijzigingen van vegetaties en kleine landschapselementen waarvoor men de impact in kaart dient te brengen en een manier van aanpak om schade te vermijden, te beperken en waar nodig het herstel en ontwikkeling van de habitats en ecosystemen dient uit te werken in het MER;
2. Het opsommen en vergelijken van oppervlaktes alleen zegt op zich niet veel, op basis hiervan kan geen 'voorkeustracé' gekozen worden – al zien we het nut ervan in voor een startnota. Men dient binnen deze beschermde gebieden de impact in kaart te brengen op actueel voorkomende habitattypes en soorten, tot doel gestelde habitats en soorten en de abiotiek in deze gebieden.

Met betrekking tot het **studiegebied** benadrukt het Agentschap het belang van het beoordelen van sommige effecten – waaronder versnippering en barrièrewerking, maar ook impact op hydrologie – op landschapsschaal. Bovendien is indirect biotoopverlies, door de wijziging in abiotiek, ook mogelijk buiten de grenzen van het plangebied/onderzoeksgebied, bijvoorbeeld door de impact van bemalingswerken of een wijziging in de plaatselijke hydrologie of kwetsbare bodemlagen.

Ook de **aandachtsgebieden** binnen het studiegebied moeten concreter beschreven worden en gaan verder dan zeldzame ecotopen, de BWK-kartering en het voorkomen van rode lijstsoorten. De volgende aandachtsgebieden dienen in beschouwing genomen te worden:

- Habitat- en vogelrichtlijngebied, en de hierbinnen voorkomende actuele habitats, tot doel gestelde habitats en soorten;
- VEN-gebied;
- Erkende en Vlaamse natuurreservaten;
- Waardevolle en zeer waardevolle BWK-karteringseenheden, zowel binnen als buiten de hiervoor opgesomde beschermde gebieden;

Bijkomende **beschermingen** waarmee rekening gehouden dient worden zijn de verboden te wijzigen vegetaties en kleine landschapselementen en de vergunningsplichtige vegetatiewijzigingen.

Voor de beschrijving van de **referentiesituatie** dient men naast de opgesomde databanken en studies, de volgende elementen mee in kaart te brengen:

- Afbakening Vlaamse en erkende natuurreservaten;
- Voorkomen van kleine landschapselementen;
- Afbakening van de soortenbeschermingsprogramma's voor te beschermen soorten;
- Afbakening van het voorkomen van natuurbeheerplannen;
- Voorkomen van actuele habitats en tot doel gestelde habitats;
- Voorkomen van bos.
- SIGMA-gebieden.

Het is voor het Agentschap cruciaal een duidelijk beeld te krijgen, zowel kwantitatief als kwalitatief, van de inname van elk van de tracés ten opzichte van bovenstaande elementen.

Verder merkt het Agentschap op dat de **VEN-gebieden** aangeduid zijn als overdruk op de onderliggende (meestal maar niet uitsluitend groene) bestemmingen. Een tweede overdruk om een leidingstraat mogelijk te maken, lijkt niet compatibel met die van VEN-gebied, waardoor de doelstellingen m.b.t. VEN-gebied nog moeilijk te realiseren lijken. Artikel 17 § 3 van het natuurdecreet geeft aan dat de overdruk GEN of GENO

¹ Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van nadere regels ter uitvoering van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu – 23/07/1998

verdwijnt na het uitvoeren van een ruimtelijk uitvoeringsplan die een andere bestemming voorziet dan degene opgesomd in artikel 20 van het natuurdecreet. Bijgevolg dient onderzocht te worden of de overdruk leidingstraat een opheffing van het Vlaams ecologisch netwerk zal veroorzaken. Indien dit het geval is dient het ruimtelijk uitvoeringsplan voorstellen voor schadebeperkende en compenserende maatregelen te bevatten.

4. Te onderzoeken effecten.

Het Agentschap kan akkoord gaan met de **te onderzoeken effecten**, maar heeft hierbij nog wel verschillende opmerkingen/aandachtspunten:

1. De startnota vermeldt dat de omvang van het studiegebied het niet mogelijk maakt om een **gedetailleerde effectbepaling (tot op soortniveau)** uit te voeren. Voor de tot doel gestelde soorten binnen habitat- en vogelrichtlijngebied en soortenbeschermingsprogramma's is dit echter wel noodzakelijk. Zonder impactinschatting op de populaties van deze soorten, kan een betekenisvolle aantasting van de instandhoudingsdoelstellingen niet uitgesloten worden;
2. Alvorens een effectinschatting mogelijk is, dienen in het MER de mogelijke **uitvoeringsmethodes** verduidelijkt te worden. Wat zijn de te verwachten effecten bij werken in open sleuf (diepte sleuf, grondwaterbemaling al dan niet noodzakelijk, met welke machines zal gewerkt worden, etc.) in vergelijking met een gestuurde boring? Ook timing is hier cruciaal voor de impactinschatting op biodiversiteit: zal er telkens een nieuwe sleuf moeten gegraven worden wanneer een nieuwe leiding aangelegd wordt en zo ja, om de hoeveel jaren verwacht men dat dit nodig zal zijn? Kan er ter hoogte van waardevolle natuur gekozen worden voor een 'geclusterde sleufloze aanlegtechniek' d.m.v. tunnelconstructies (en wat is hiervan dan de te verwachten impact)? Wat is de visie op het onderhoud van de leidingstraat, zowel naar beheer van wat er bovengronds overblijft na de werken (nog natuurontwikkeling mogelijk? Zal het beheer hiervan gecoördineerd verlopen?) als van de leidingen zelf: hoe frequent is inspectie/onderhoud nodig? Hoe gebeurt dit (met grote machines, helikopters of drones, etc.?)?;
3. Het Agentschap vraagt extra aandacht voor de **kruising van beekvalleien**. In eerste instantie stelt het Agentschap zich de vraag hoe men de uitvoering hiervan praktisch ziet. Het kruisen van beekvalleien is geen evidentie gezien de (mogelijks) aanwezige veenlagen en bijhorende stabiliteitsproblemen, hoge grondwaterstanden en specifieke ecohydrologische omstandigheden. Bovendien bevatten de beekvalleien unieke en zeer belangrijke natuurwaarden, al dan niet behorend tot beschermde natuurgebieden. De impact van het voorzien van een leidingstraat in deze zones dient dan ook zorgvuldig onderzocht te worden in het MER. Mogelijke effecten betreffen onder andere, maar niet uitsluitend: verdroging door bemaling, permanent wijzigen van de ecohydrologie door het doorbreken/doorboren van aquitards, wijzigen van kwelstromen, indirecte impact op de hydrologie van de valleien door het verwijderen/wijzigen van de voorkomende vegetaties, etc.;
4. In het kader van de **passende beoordeling** dient het effect op de instandhoudingsdoelstellingen van habitats en soorten onderzocht te worden in het MER. Bij **inname van actuele habitats binnen een speciale beschermingszone** dient men er zich van bewust te zijn dat wanneer prioritaire habitats zouden aangesneden worden (in uitvoering van artikel 36ter §5 van het natuurdecreet) men hiervoor advies dient in te winnen bij de Europese Commissie. Het verloren gaan van actuele habitattypes dient ook in natura gecompenseerd te worden, en dit vooraleer de inname van de habitats plaatsvindt. Het Agentschap stelt zich de vraag in hoeverre dit (voor habitats die in principe compatibel zijn met een ondergrondse leidingstraat, zoals graslanden en heide) nog mogelijk zal zijn bovenop de leidingstraat. Dit zal afhankelijk zijn van de aanlegtechniek (al dan niet herhaaldelijk openleggen in open sleuf of het toepassen van al dan niet 'geclusterde sleufloze aanlegtechnieken') en/of betreding met zware voertuigen en wat de visie is voor natuurbeheer bovenop de leidingstraat. Wanneer er sprake is van permanent habitatverlies, dient dit voor de uitvoering van de werken gecompenseerd te worden;
5. Men dient in het MER een overzicht te geven van hoeveel hectare **ontbost** zal moeten worden ten gevolge van het voorzien van de leidingstraat, en de manier waarop deze ontbossingen plaats zullen vinden: gecoördineerd of per omgevingsvergunningsaanvraag. Voor ontbossingen groter dan 3 ha – wat voor de volledige leidingstraat, maar vermoedelijk ook voor elk apart 'project' hoe dan ook het geval zal zijn – is een volledige compensatie in natura vereist. Het Agentschap vraagt om ook dit

aspect mee te nemen in het MER. Voorziet men een planologische compensatie (omzetting van andere bestemmingen naar bos- of natuurgebied) om de nodige **boscompensatie** te kunnen voorzien? Heeft men reeds een visie op waar bebossing gewenst is? De boscompensatie dient ook uitvoerbaar te zijn. Zijn hiervoor voldoende gronden beschikbaar waarbinnen de bosoppervlakte gecompenseerd kan worden?

6. Verder merkt het Agentschap op de leidingstraat percelen doorkruist die deel uitmaken van een **compenserende bebossing** in het kader van reeds vergunde projecten. Deze bossen dienen 25 jaar bebost te blijven. Hoe zal hiermee omgegaan worden?;
7. Men dient rekening te houden met de **compatibiliteit** enerzijds, en de **cumulatieve effecten** anderzijds, van projecten die reeds op til staan in en in de omgeving van de aandachtsgebieden voor natuur (vb. vernattingsinitiatieven in het kader van de Blue Deal, SIGMA-realisaties, bebossingsprojecten, natuur- en/of landinrichtingsprojecten) en die reeds een impact hebben op de aandachtsgebieden (vb. Complex project "Oostelijke verbinding", de Noord-Zuidverbinding in Limburg);
8. Bij doorgang door gebieden waarvoor een **beheerplan** bestaat, dient de compatibiliteit van de doelstellingen van de overdruk 'leidingstraat' bekeken te worden ten opzichte van de doelstellingen van het beheerplan. Indien blijkt dat beide niet compatibel zijn, zal de strook dan uit de beheerplannen gehaald moeten worden? Zullen de natuurbeherende instanties gecompenseerd worden voor het verlies aan subsidies? Hetzelfde geldt voor de erkenningsdossiers van erkende natuureservaten;
9. Een mogelijk effect dat niet in tabel 3 in de startnota werd opgenomen, is het effect op het **beheer en exploitatie van de aandachtsgebieden**. Bij het doorkruisen van grote aaneengesloten natuurgebieden, dient ook de impact op vb. exploitatieroutes in beeld gebracht te worden. Mogen er in de randzone net buiten de 45 m wel bomen voorkomen, of is een aangepast beheer ook hier gewenst? Kunnen de recreatieroutes in de aandachtsgebieden nog behouden blijven, of dienen deze ook aangepast te worden ten gevolge van de overdruk 'leidingstraat'?

Conclusie

Het Agentschap voor Natuur en Bos adviseert op basis van de startnota dat bovenstaande zaken verder moeten worden onderzocht. Het Agentschap voor Natuur en Bos spreekt zich hierbij enkel uit over de uitwerking van de discipline biodiversiteit en dus niet over de wenselijkheid van het plan/project voor natuur.

Hoogachtend,

Jeroen Nachtergaele
Entiteitshoofd Adviezen, Vergunningen, Erkenningen en Subsidies